

Антонія Сурожського», QUO VADIS, 2010. – 348 с.; **4.** Бидерманн Г. Енциклопедія символів. – М.: Республіка, 1996. – 336 с.; **5.** Бобринський Б., протопресвітер Сострадание Отчее. – Дух і Літера, 2010. – 144 с.; **6.** Данте Божественна комедія: Поема. – Харків: Фоліо, 2004. – 607 с.; **7.** Книга Епоха: Апокрифи. – СПб.: Изд. Дом «Азбука-классика», 2008. – 336 с.; **8.** Кобилянська О. Повісті. Оповідання. Новели. – К.: Наук. думка, 1988. – 672 с.; **9.** Купер Дж. Енциклопедія символів. – М.: Асоц. Дух. Єдинення «Золотий век», 1995. – 412 с.; **10.** Мильтон Дж. Потеряний рай. Стихотворення. Самсон-борець. – М.: Изд. «Худ. література», 1976. – 576 с.; **11.** Молитовник. – К.: Вид-во «Воскресіння». – 512 с.; **12.** Ориген О началах. – СПб.: Амфора, 2000. – 382 с.; **13.** Роттердамський Е. Похвала глупоті. Домашні бесіди. – К.: Основи, 1993. – 319 с.; **14.** Святий Йоан Касян. Огляд духовної боротьби. Преподобний Езихій, пресвітер Єрусалимський. Слово про тверезіння і молитву. Преподобний Ніл Синайський. Аскетичні настанови. – Львів: Місіонер, 2004. – 340 с.; **15.** Франко І. Збір. тв.: У 50-ти томах. – Т.30, Літературно-критичні праці (1895–1897). – К.: Наук. думка, 1981. – 720 с.

Халюк Л. (Київ, Україна)

Оповідання-спогади українців про операцію «Вісла» у наукових і популярних збірках України та Польщі

У статті подано огляд основних видань українського прозового фольклору про операцію «Вісла» 1947 року, здійснених в Україні та Польщі в другій половині ХХ – початку ХХІ ст.

Ключові слова: фольклор, операція «Вісла» 1947 року.

В статтє представлен обзор основных изданий украинского прозаического фольклора об операции «Висла» 1947 года, осуществленных в Украине и Польше во второй половине ХХ – начала ХХІ вв.

Ключевые слова: фольклор, операция «Висла» 1947 года.

The paper presents an overview of the major publications of the Ukrainian prose folklore about «Vistula» operation in 1947, edited in Ukraine and Poland in the second half of the ХХ – the beginning of ХХІ centuries.

Key words: folklore, «Vistula» operation in 1947.

Стаття присвячена виданням українського фольклору, які здійснювалися в Україні та Польщі в другій половині ХХ–ХХІ століття. Ми не претендуємо на висвітлення всіх видань; в такому обмеженому обсязі це неможливо – і тому зупинимося на найважливіших з них. Перш ніж вести мову власне про самі оповіді-спогади подамо короткий огляд тих подій, які власне й зумовили виникнення розглядуваних нами оповідань про переселення 1947 року.

Формальним приводом для початку насильницького переселення українського населення у 1947 році з Надсяння, Лемківщини, Холмщини, Підляшшя на північно-західні землі Польщі, відомого під назвою «акція «Вісла»», стала загибель у березні 1947 року в бою з формуваннями УПА заступника міністра оборони Польщі К. Сверчевського. Одразу після цієї події польське керівництво прийняло рішення про виселення українців і

членів змішаних українсько-польських родин з українських етнічних та прилеглих земель (Надсяння, Лемківщини, Холмщини, Підляшшя) і поселення їх у так званих «повернутих» західних та північних землях з обов'язковим розпорощенням серед польського населення.

Так, під командуванням генерала С. Моссора операційна група під кодовою назвою «Вісла» о четвертій годині 28 квітня 1947 року приступила до виселення 150 тисяч осіб з південно-східних теренів до воєводств північної та західної Польщі. Переселення здійснювалася в три етапи. Перший тривав з 28 квітня до кінця травня 1947 року. За цей час було депортовано українців з повітів Сянок, Ліско, Перемишль, Ясло, Кросно, Горлиці, Бжозув і частково з Любачева. Другий етап припадає на червень. Дві військові дивізії було скеровано на остаточне виселення населення з Любачевського повіту, а також з повітів Ярослав і Томашув Любельський. Було проведено виселення лемків із повітів Горлиці, Новий Сонч і Новий Тарг. Водночас виселенню підлягали українці з Люблінського воєводства. Протягом третього етапу, який припав на липень, було знищено рештки УПА і депортовано українців, які втікали під час перевезень або самостійно поверталися на попереднє місце проживання. Загалом акція «Вісла» охопила 22 повіти Краківського, Жешувського (Ряшівського) та Люблінського воєводств* [17, 30–31]. Розселено ж українців було на значно більшій території – у 71-му повіті возз'єднаних територій, у воєводствах: Ольштинському (56 600), Кошалінському (31 200), Вроцлавському (15 500), Щецинському (15 100), Зеленогирському (10 900), Гданському (5300), Опольському (2500), Познанському (1400) та на півночі Білостоцького (1000)* [4].

Всі видання усної прози про переселення 1947 року ми розподілили на дві групи. У першу групу ввійшли збірки видані в Україні, натомість до другої – збірки оповідань, видані за кордоном, переважно Польщі.

Так, ґрунтовну роботу здійснено у Львові, де переселенськими акціями 1940-х років займаються науковці Інституту народознавства Національної Академії наук (Р. Кирчів), Львівського національного університету імені Івана Франка та Інституту українознавства ім. Крип'якевича НАН України. Саме у львівському осередку побачили світ три томи збірника «Депортації. Західні землі України кінця 1930-х – початку 1950-х років» [7] під редакцією Ю. Сливки. У першому томі вміщено документи і матеріали про репресивно-депортаційні процеси з 1939 до кінця 1945 року. В другому – з 1946 року до початку 1950-х років (матеріали про перебіг акції «Вісла» в Польщі та адаптацію переселенців в УРСР). У третьому томі публікуються спогади українців Закерзоння – учасників та свідків переселенської трагедії. Документи й матеріали подано у хронологічному порядку, переважно мовою оригіналу. На жаль, спогади представлені у цьому збірнику стосуються переважно переселення у 1944–1946 роках на Україну, і лише деякі оповідачі

* Назви воєводств подаються за 1947 роком.

* Назви воєводств подаються за 1947 роком.

побіжно згадують переселення 1947 року.

У Рівному знаходяться керівні органи «Світового конгресу українців Холмщини та Підляшшя», завдяки якому з'являються публікації та видання, пов'язані саме з цими регіонами. Варто згадати монографію братів О. та А. Боровиків [3], присвячену боротьбі холмшаків за свої права у незалежній Україні, де також подано спогади переселенців, наведено перелік жертв переселенських акцій тощо.

У Києві до питання переселення звертаються в основному історики, серед яких передусім варто назвати В.Сергійчука. Дослідник присвятив темі трансферу українського населення з етнічних українських теренів (Лемківщина, Холмщина, Підляшшя та Надсяння) на північно-західні землі Польщі окрему монографію [12], що є збірником документів передусім із центральних київських архівів і стосується як переселення українців, так і поляків. Зауважимо також, що автор спирався не лише на документальні дані, але й широко використав народні оповідання-спогади про переселення. Так, наративи про події 1947 року дослідник подає у повному обсязі, передрукувавши їх з україномовного періодичного видання «Наше слово», яке виходить у Польщі.

Опубліковано в Україні й авторські спогади про історію українських сіл та переселення. Так, нариси про лемківські села Святкова Велика, Святкова Мала (Святківка), Свіржова Руська, Котань і Краміна зібрано й видано 2004 року в збірнику «Лемківщина у верхів'ї ріки Вислоки» І. Красовського та А. Тавпаша [9]. Ця книжка – своєрідний життєпис кількох лемківських сіл, написаний ґрунтовно, із вдало продуманою композицією та оригінально підібраними фактами. У додатках уміщено важливий ілюстративний матеріал з історії сіл. Книжка Л. Мончака, І. Полиняк та Н. Юськів «Лабова. Лемківське село нашої пам'яті» [10] вийшла у світ 2006 року і теж написана у формі спогадів про історію села Лабова. У додатках подано ілюстрації, перелік прізвищ односельчан, перелік людей, виселених із села в 1947 році. Розповідь ведеться лемківською говіркою.

Стосовно другої групи, то в 1997 році побачила світ книжка Б. Гука із серії «Закерзоння»: «Пропам'ятна книга. "1947"» [6]. Це збірник спогадів про українські села й містечка на теренах Бойківщини, Лемківщини, Надсяння, Підляшшя й Холмщини, знищені в 1947 році внаслідок акції «Вісла». «Пропам'ятна книга. "1947"» охоплює історію 47-ми повітів: Перемишль, Ліско, Новий Сонч, Сянік, Сокаль, Рава Руська, Добромилі, Грубешів, Любачів, Береш, Ярослав, Сянок, Березів, Білгорай, Володава, Біла Підляська. 77 спогадів стосуються подій 1930–1940-х років, іноді оповідь доведено аж до наших днів. Варто зазначити, що в матеріалах ідеться не лише про болісну акцію «Вісла» та її наслідки, але й про щоденний побут і громадське життя українців до 1947 року.

Кожний спогад починається зі згадки про назву місцевості, звідки здійснювалося переселення, поряд з датою подається паспортизація матеріалу: ім'я та прізвище респондента (якщо це авторка, подано й дівоче

прізвище), дата й місце народження, назва повіту за адміністративним поділом Польщі на 1 вересня 1939 року. Переважна більшість – це авторські спогади очевидців та учасників переселення 1947 року, які або були записані Б. Гуком під час польових досліджень (незначна частина), або надходили на адресу редакції «Нашого слова», де частину з них опубліковано. Недоліком зазначеної праці є той факт, що за наявності кількох спогадів на певну тему, автор об'єднав їх в один текст, уважаючи, що спогади доповнюють один одного. Б. Гук поєднав записи спогадів про людські долі та індивідуальні погляди на описувані події. Крім того, деякі тексти відредагував, хоча, як він зазначив, елементи говірки, по можливості, зберіг.

1997 року Інститут української філології Університету Марії Кюрі-Склодовської, що в Любліні, організував діалектологічну експедицію на Північне та Південне Підляшшя, під час якої студенти й дослідники-діалектологи зібрали значний масив текстів, які й лягли в основу збірника «Голоси з Підляшшя» [1]. Тематика текстів торкається питань про сім'ю, звичаї та обряди, про те, «що й досі болить». Крім того, науковці шукали відповіді на питання, яке цікавить і самих мешканців Підляшшя: якою мовою вони розмовляють?

Записи, уміщені в книзі, датуються 1997–2006 роками і географічно охоплюють 35 населених пунктів північної та південної частини регіону. Розповіді інформантів, передані у фонетичній транскрипції, паралельно транслітеровано засобами сучасної української графіки при максимальному збереженні говіркових відмінностей. Записані тексти подано за географічним принципом – відповідно до розташування населених пунктів з півдня на північ.

Згадаємо також книжку «Z ramienia wysiedleńca. Wspomnienia» («Зі щоденника переселенця. Спогади») А. Барни [13], що вийшла у 2004 році. У ній автор розповідає про трагічну долю свого села Чорне, про перебіг переселення та життя на західних землях. Книжка побудована у формі оповіді-спогаду. У додатках подано ілюстративний матеріал з історії села.

Систематично виходять книжки та статті, присвячені історії окремих сіл на Закерзонні, де автори подають історію свого села, своєї родини, розповідають про хід переселення та про подальше життя українців на нових для них землях. Вони переважно мають характер авторських спогадів. Такі праці часто містять мапи сіл і тексти, насичені переліком прізвищ переселенців та ілюстративним матеріалом. Іноді в додатках автори подають оповідання, пісні, описи звичаїв та обрядів рідного села. Недоліком є редагування цих розповідей, наближення викладу до літературної мови, лише часткове збереження місцевих говірок. Для прикладу назвемо праці: «Наша громада. (Минуле сіл: Ясунка, Крива і Баниця на Лемковині)» Т. Доклі [8], «Кавальчык тернистой історії села Чорне на Лемковині. 1870–1970» А. Барни [2], «Nasz Łemkowski los» («Наша лемківська доля») Р. Хомяка [14], «Nad Bieszczadami słońce zgasło» Я. Курака («Над Бешадами сонце згасло») [15], «Жытя Лемка» Т.-Ф. Гоча [5]; «Памятна книжка. Село Ганчова (1528–1960)» [11].

На особливу увагу заслуговує видання лемківського прозового фольклору

у 2-х частинах «Z łemkowskiej skrzyni. Opowieści z Ługów i okolic. Część pierwsza» («З лемківської скрині. Історії з Лугів та околиць. Частина перша») [19] та «Z łemkowskiej skrzyni. Opowieści z Brzozy i okolic. Część druga» («З лемківської скрині. Історії з Бжози та околиць. Частина друга») [18]. Зазначені праці є збірками оповідань трьох поколінь лемків, які змушені були жити далеко від своєї «малої» батьківщини. Оповідання, подані польською мовою, поділено на 3 групи: спогади найстарших лемків, які пам'ятають життя в горах і яких було виселено в 1947 році, спомини середнього покоління, для якого ностальгія за Лемківщиною є передовсім сумом їх родичів, і роздуми наймолодшого покоління, що називає Лемківщину родинним домом – міфічним, утраченим, який пізнають більше із цікавості, ніж через ностальгію [18, 5]. На жаль, паспортизація, подана перед кожним текстом, дуже нечітка, часто пропущено інформацію про дату народження інформанта, місце його проживання тощо. Тематика збірок – це передусім переселення 1947 року, подальше життя на західних землях, стосунки з поляками, освіта, мовні питання, звичаї, обряди, спогади старшого покоління та уявлення молодшого про свою «малу вітчизну».

Проте варто зауважити, що збирачі та видавці, які переважно були аматорами, розглядаючи розповіді про переселення передусім як історичний матеріал, не ставили за мету дотримуватися фольклористичних методів записування й опублікування. Тому ці тексти зазнають значного олітературення, що призводить до помітної втрати автентичності народного висловлювання, а отже, і ознак фольклорності.

Не можна залишити поза увагою також працю польського дослідника В. Сітка, який підготував працю «Mniejszość w warunkach zagrożenia. Pamiętniki łemków» («Меншина в загрозованих умовах. Спогади лемків») [16]. Автор подає розповіді про переселення 1947 році та життя на західних і північних землях у формі спогадів, авторами яких є Р. Хомяк, Я. Кісілевіч, Т. Колічко, С. Мадзелян, А. Сокач, Н. Віслоцька, Я. Зволінські та ін. Наративи подано польською мовою, тематика оповідань традиційна: виселення 1947 року, тяжке життя на нових землях, спогади про освіту та навчання, релігійна проблематика, стосунки з іншими національностями, в першу чергу з поляками тощо.

Даний огляд фольклорних збірок про переселення 1947 року звичайно не може бути вичерпним, але сподіваємося, що він допоможе в накресленні нових перспектив майбутніх досліджень фольклору української діаспори як у Польщі, так і в інших країнах Центральної та Східної Європи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аркушин Г. Голоси з Підляшшя (Тексти) / Г. Аркушин. – Луцьк, 2007. – 536 с.;
2. Барна А. Кавальчык тернистої історії села Чорне на Лемковині. 1870–1970 / А. Барна. – Лігніця, 1996. – 209 с.;
3. Боровик О. Трагедія Холмщини / О. Боровик, А. Боровик. – Рівне, 2004. – 232 с.;
4. Гаврилюк Ю. «Розв'язати остаточно українське питання в Польщі» [Електронний ресурс] / Ю. Гаврилюк // Дзеркало тижня. – 28 квітня 2007. – № 16. – Режим доступу: <http://dt.ua/articles/49817>;
5. Гоч Т.-Ф. Життя

Лемка / Т.-Ф. Гоч. – Зиндранова, 1999. – 164 с.; 6. Гук Б. Пропам'ятна книга «1947» / Б. Гук. – Варшава, 1997. – 647 с.; 7. Депортації. Західні землі України кінця 30-их – початку 50-их років. Документи, матеріали, спогади: у 3 т. / під ред. Ю. Сливки. – Львів: Інститут Українознавства НАН України. – 1996. – Т. 1; 1998. – Т. 2; 2000. – Т. 3; 8. Докля Т. Наша громада. (Минуле сіл: Ясунка, Крива і Баниця на Лемковині) / Т. Докля. – Нью-Йорк, 1969. – 127 с.; 9. Красовський І. Лемківщина у верхів'ї ріки Вислоки / І. Красовський, А. Тавпаш. – Львів, 2004. – 160 с.; 10. Мончак Л. Лабова. Лемківське село нашої пам'яті / Л. Мончак, І. Поляняк, Н. Юськів. – Івано-Франківськ, 2006. – 102 с.; 11. Памятна книжка. Село Ганчова (1528–1960) / Издание Ганчовского Комитета в Соед. Шт. и Канаді. – Юнкерс, 1960. – 81 с.; 12. Сергійчук В. Трагедія українців у Польщі / В. Сергійчук. – Тернопіль, 1997. – 438 с.; 13. Barna A. Z ramiętnika wysiedleńca. Wspomnienia / A. Barna. – Legnica, 2004. – 152 s.; 14. Chomiak R. Nasz Łemkowski los / R. Chomiak. – Stary Sącz, 1995. – 105 s.; 15. Kurak J. Nad Bieszczadami słońce zgasło / J. Kurak. – Warszawa, 2008. – 104 s.; 16. Mniejszość w warunkach zagrożenia. Pamiętniki łemków / pod red. W. Sitka. – Wrocław, 1996. – 173 s.; 17. Wołosiuk L. Przebieg i skutki akcji «Wisła» / L. Wołosiuk // Problemy Ukraińców w Polsce po wysiedleńczej akcji «Wisła» 1947 roku. – Kraków, 1997. – S. 23–35; 18. Z łemkowskiej skrzyni. Opowieści z Brzozy i okolic / pod red. M. Szyszko-Grabana, A. Szyszko, A. Rydzanicz, ks. A. Grabana. – Strzelce Krajeńskie, 2004. – Т. 2. – 280 s.; 19. Z łemkowskiej skrzyni. Opowieści z Ługów i okolic / pod red. M. Szyszko-Grabana, A. Szyszko, ks. A. Grabana. – Strzelce Krajeńskie, 2004. – Т. 1. – 151 s.

Шевченко Г.І. (Київ, Україна)

Рецепція творів Т. Шевченка інослов'янськими літературами в оцінці О. Білецького

На матеріалі перекладів спадщини Т.Г. Шевченка розглядається рецепція творів Кобзаря в оцінці академіка О.І. Білецького. Шевченкознавчі праці вченого відкривають прямий шлях до вивчення більш спільних закономірностей розвитку слов'янських літератур.

Ключові слова: порівняльний метод, рецепція, автор, слов'янські літератури.

На матеріалі переводов насліддя Т.Г. Шевченко рассматривается рецепция произведений Кобзаря в оценке академика А.И. Белецкого. Шевченковедческие работы ученого открывают прямой путь к изучению более общих закономерностей развития славянских литератур.

Ключевые слова: сравнительный метод, рецепция, автор, славянские литературы.

By the material of translations of Shevchenko's literary heritage is studied reception of Kobzar works by academician O.I. Beletskiy. Academician research works are the basis for the study of more common conformity to the development of Slavonic literature.

Key words: comparative method, reception, author, slavonic literature.

Наукові розвідки О.І. Білецького, присвячені вивченню та дослідженню творчості класиків української літератури, – важлива ділянка наукової спадщини академіка. Про це свідчать відомі праці вченого, а саме: «Тарас